

Aeg tahab lokulööjaid kättemaksu eest kaitsta

Töökohal rikkumisest teatajad ei pea tulevikus enam töökaotust või survemeetmeid kartma.

Kui justiitsministeeriumi plaan luua eraldi seadus lokulööjate kaitseks saab teoks, ei pea ahistamise ohvrid või poliitilisel kohal lokulööjad (näiteks kantsler Illar Lemetti) tulevikus enam tõe rääkimise eest kartma töökaotust või muid survemeetmeid.

Kuigi rikkumisest teatajate tagakiusamise vältimiseks nõuab Euroopa Liidu mullusügisene direktiiv Eestilt niikuinii lisasamme, plaanib justiitsminister Raivo Aeg asja nõutust isegi põhjalikumalt ette võtta.

Kavas on luua teavitaja kaitse seadus, mis kohustaks ametiasutusi ja ettevõtteid seadma sisse teavituskanali tööalastest rikkumistest teada andmiseks ning tagama vihjeandjatele anonüümsuse. Vihjeandja mistahes tagakiusamine – seda võib teha näiteks ülemus – muutuks tulevikus väärteokorras karistatavaks.

Eelnõu väljatöötamise kavatsus läks täna kooskõlastusringile. Seadus peab olema riigikogus vastu võetud 2021. aasta lõpuks. Juba praegu on aga selge, et sellest võib kujuneda eesoleva poliitika-aasta üks tulisemaid aruteluteemasid, sest erimeelsused töötavad tekkida niihästi asutuste halduskoormuse küsimuses kui ka parteiline pidi.

„Eks sellele tule kriitikat kõvasti, on juba tulnud. Põhiline hirm on olnud, et hakatakse pealekaebamist soodustama ja see annab kaebajale immunitedi, aga tegelikult see nii ei ole,“ sõnas justiitsminister Aeg.

Lokulööja valib meetodi

Seadusemuudatus visandab Eestisse tulevikuks kolm teavitusvõimalust: asutusesisene, asutuseväline ja avalik ehk näiteks ajakirjandusse pöördumine.

Kõik avaliku sektori asutused, vähemalt 50 töötajaga ettevõtted ja üle 10 000 elanikuga kohalikud omavalitsused peavad sisse seadma asutusesisesed teavituskanalid. Praktikas tähendab see kindlat inimest, näiteks siseaudiitorit, kelle juurde vihjaja saab minna ja kes tagab tema anonüümsuse. Süsteemi olemasolu hakkab kontrollima tööinspektsioon.

Vihjet peab olema võimalik anda ettevõtte määratud viisil ja oma nime alt või anonüümselt. Saadud infot ei või asutus lihtsalt kalevi

epl.delfi.ee

21.07.2020 00:05

Oliver Kund

31000

Kultuuriministeerium

Estonia teater

Aivar Mäe

alla lükata, vaid rikkumisest teatajale tuleb anda tagasisidet mõistliku aja, näiteks ühe või kolme kuu jooksul.

Aegi sõnul tuleks esmalt proovida vihje edastada ja probleem lahendada asutuse sees. „Kui sellega hakkama ei saada või on rikkumise toimepanija ise juhtkonnast, siis jääbki üle ainult organisatsiooniväline teavitamine.”

Näiteks balletiartist, keda teatrijuht ahistab, saab tulevikus pöörduda vihjega kultuuriministeeriumi või tööinspektsiooni, poliitilise pressiga jäänud kantslerit peaks aga kaitsma riigikantselei. Neil on kohustus lokulööja anonüümsus ja kaitse samal viisil tagada.

Kaitse laieneb ka ajakirjanduse poole pöörduvale teavitajale. Seda näiteks juhul, kui vihjele jäeti reageerimata, rikkumine on kiireloomuline ja vahetu ohuga, tekib survemeetmete rakendamise oht või on tõenäoline, et rikkumist ei käsitleta muidu tulemuslikult.

„See ei ole nagu kolmeastmeline kohtupidamine, et pead alustama maakohtust ja lõpetama riigikohtus. Loomulikult on inimesel alati õigus pöörduda meedia poole. Mõõnan, et on juhte, kus on otstarbekam meediasse pöörduda,” ütles Aeg.

Tulevikus pole kaitse saamiseks tähtis, milline on vihjeandja motiiv. Näiteks kui riigiametist lahti lastud töötaja annab tõese vihje asutusesisese korrupsiooni kohta, laieneb ka talle kaitse olenemata sellest, mis motiveeris teda suud avama. Eelnõu üks eesmärke ongi, et fookus peab olema sõnumil, mitte sõnumitoojal.

Kes kaitseb vihjajat?

Seaduse kaitse tähendab rikkumisest teatajale seda, et teda ei saa taga kiusata. Näiteks jätta ilma preemiast, saata madalamale töökohale või survestada muul viisil. Kui tööandja nii käitub, saab ta vastutusele võtta. Survestatud infolekitaja saab võimaluse riigi õigusabile või hakkab teda esindama teine asutus. Trahvide ja karistuste täpsed suurusel selguvad eelnõu kirjutamise käigus.

Samal ajal tuleb rikkumisest teatajal silmas pidada, et kaitse saamiseks peab tal olema vihje kohta põhjendatud kahtlus. Valekaebuste esitajatele kaitse ei laiene.

„Seda ei saa võtta nii, et see on kättemaksumalakas – kui midagi ei meeldi, siis kaeban,” ütles Aeg. Ka valekaebaja võib vastutusele võtta, näiteks avaldades tema isiku.

„Must pesu” jääks asutusse

Eestis on lühikese aja jooksul ühiskonda raputanud mitu lokulöömisjuhtumit. Viimasena kirjutas Eesti Ekspress tänavu kevadel, kuidas mitu Tööinspektsiooni probleemidest avalikult rääkinud töötajat tundsid juhtkonna survet või koondati sootuks.

Estonia teatri juhi Aivar Mäega seotud ahistamisloos esines episood, kus töötajatelt Mäe kohta kaebusi saanud usaldusisik vaibale kutsuti ja Mäe andis talle korralduse „jutud lõpetada”. Uus seadus peaks tagama, et rikkumisest teatajat poleks võimalik vaigistada.

„Neil mõlemal juhul peaks tulevane seadusemuudatus tagama neile inimestele kaitse,” hindas justiitsministeeriumi nõunik Kätlin-Chris Kruusmaa. „Estonia probleem on väga delikaatne ja tõenäoliselt oleks see õige süsteemi olemasolu korral juba ammu lahendatud.”

Üle aasta aega tagasi jõustusid samasugused vihjeandmiseseadused Lätis ja Leedus. Lätis võtab vihjeid keskselt vastu riigikantselei.

MTÜ Korruptsioonivaba Eesti tegevjuht Carina Paju ütles, et ministeeriumi plaan vihjeandjate kaitse ühte seadusse kirjutada on positiivne, sest annab inimestele võimaluse info ühest kohast kätte saada. Kui eelnõu seaduseks saab, puudutab see Eesti peaaegu kogu töötavat elanikkonda.

Paju sõnul on probleem, et Eestis peetakse vihjeandmist tihti pealekaebamiseks. „Eks me iga kord, kui mõni uus vihje avalikkuse ette jõuab, näe seda, kuidas sildistatakse või häbimärgistatakse neid, kes on julgenud midagi öelda,” nentis ta.

„Teavitamine ei ole vihjeandjale kunagi lihtne, kuigi millegipärast arvatakse, et on. Tegelikult tekitab see väga palju dilemmasid ja kui vihjeandja on enda jaoks raske otsuse ära teinud ja siiski rikkumisest teatanud, siis ei tohiks teda sellise asja eest karistada.”

Uus seadus annab vihjeandjale esmase õiguskaitse näiteks ka siis, kui tööandja või väärkäituja ise soovib teda hirmutada laimamise eest kohtusse minekuga.

Valekaebuste laviini teket Paju sõnul karta ei maksa. Läti kogemus näitab, et seni on riigikantseleisse saabunud vihjetest umbes 70% vastanud eesmärgile. Ülejäänud kaebused on samuti olnud asjakohased, kuid tulnuks esitada mõne teise kanali kaudu.

Kuna töös on alles väljatöötamiskavatsus, on eelnõu loomises mitu aspekti lahtised.

Näiteks tuleks Korruptsioonivaba Eesti hinnangul lahendada küsimus, kas vihjaja saab kaitse ka siis, kui ta annab rikkumisest teada oma otsesele juhile, mitte vihjekanalisse. Samuti peaks tagama, et seadus kindlasti kohustaks vastu võtma ka anonüümseid vihjed. Ühtlasi tuleks mõelda, mis saab siis, kui rikkumisest teatab näiteks üliõpilane, kel pole töösuhet, küll aga on alluvussuhe.

Paju hinnangul on seaduse loomise jooksul oodata vaidlusi. „See ei lähe riigikogus kindlasti kergelt, sest teema on poleemiline ja huvirühmade huvi hakkab olema suur. Järgmise pooleteise aasta jooksul saab sellest väga oluline protsess,“ hindas tegevjuht.

- PISITEKST -

-

Sellest võib kujuneda eesoleva poliitika-aasta üks tulisemaid aruteluteemasid.

-

Uus seadus peaks tagama, et rikkumisest teatajat poleks võimalik vaigistada.